

ASILSIZ “SOYKIRIM” İDDİALARI: TARİHİ GERÇEKLER IŞIĞINDA BİR ANALİZ

Emre ÖZSOY

Dış Politika ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi

Giriş

Osmanlı Devleti, içerisinde barındırdığı farklı milletleri bir arada yaşatmayı başarabilen, onları herhangi bir etnik ve dinî farklılıktan dolayı yabancı görmeyen bir sistem geliştirmiş; tarihte eşine az rastlanır bir yönetim sergilemiştir. Dolayısıyla dünyanın en büyük imparatorluklarından biri sayılan Roma İmparatorluğu içerisinde Hristiyanlara yapılan baskı siyasetini Osmanlı'da veya herhangi bir Türk devletinde görmek imkânsızdır. Bu başarılı yönetimin yanı sıra Osmanlı Devleti için her şeyin tam mânâsıyla problemsiz gittiğini söylemek mümkün değildir. İçeride ve dışarıda meydana gelen gelişmeler, birbiriyle ilişkili olmak üzere Osmanlı Devleti'ne bir son noktanın olduğunu göstermekte gecikmemiştir. Öyle ki 19. yüzyıla gelindiği zaman Osmanlılar için mazinin parlak günleri ve şanlı zaferleri çoktan geride kalmıştır.

Gerileme dönemine giren ve kısa zamanda yıkılmanın eşiğine sürüklenen Osmanlılar için bir dizi tedavi yöntemine başvurulmuştur. Özellikle siyasî anlamda Tanzimat ve Islahat Fermanı'nın ilanı ardından Meşrutiyet rejimine yöneliş, devletin içinde bulunduğu sıkıntılı durumu gösteren en belirgin işaretlerden birisi olarak kendilerini göstermiştir. Maalesef gösterilen çabalara rağmen Osmanlı Devleti'ni 20. yüzyılda bekleyen hadiseler, en az bir önceki yüzyıldaki kadar sarsıcı olmuştur. Özellikle Trablusgarp Savaşı ve devamında çok zor şartlar altında girilen Balkan Savaşları, devletin ve milletin psikolojisini olumsuz yönde hayli etkilemiştir. Bu hadiselerin etkisinin üzerinden çok geçmeden, iki yıldan daha az bir süre sonra, dünyanın o zamana kadar gördüğü en büyük felaket örneği olan Birinci Cihan Harbi patlak vermiştir.

Avrupa'nın iki büyük gücü Almanya ve İngiltere arasında ekonomik rekabetin bir sonucu olarak çıkan harp, aslında taraflarını kendi içinde önceden belirlemişti. Şark Meselesinin öznesi olan ve toprakları peyderpey elinden alınan Osmanlılar için Almanya ile birlikte savaşa girmekten başka bir çıkar yol yoktu. Bu seçim, devleti yönetenlerin bir tercihi olduğu kadar aynı zamanda bir zorunluluktur. Osmanlı Devleti, Birinci Cihan Harbi'nde çok sayıda cephede savaştı. Sonuçta, "Çanakkale" gibi "Kût'ul-Amâre" gibi büyük zaferler kazansa da bu savaştan mağlup olarak ayrıldı ve önce Mondros sonra da Sevr Antlaşmaları ile bir isimden ibaret kaldı. Bununla birlikte bu yıkık devletin kahraman milleti, onun bağrından Türkiye Cumhuriyeti'ni çıkarmasını bildi. Gazi Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde başarıyla sonuçlanan Millî Mücadele sonucunda binlerce yıllık Türk devlet geleneğinin ilelebet devam edecek son halkası tamamlandı.

Birinci Cihan Harbi yıllarında Osmanlı Devleti için sorun sadece binlerce kilometre uzaktan gelen Avrupalılar veya ilk kez gördükleri Anzaklar değildi. Maalesef, Osmanlı Devleti daha yakından büyük bir problemle karşı karşıya kaldı. Bu problem günümüzde hâlâ tartışılan "Ermeni Meselesi"nden başka bir şey değildi. Aslında problemin çerçevesi içerisinde "Ermeni Meselesi" veya "Tehcir", başlangıçtan ziyade bir sonucu ifade etmektedir.

Soykırım İddialarının Tarihî Arka Planı

Günümüzde siyasal bir söylem olarak kullanılan ve uluslararası sahada Türkiye'yi yıpratma amacı taşıyan, tarihî gerçeklikten uzak "Ermeni Meselesi" ve bu kullanım ile kastedilen "sözde soykırım iddiaları" Birinci Cihan Harbi sırasında yaşananlar ile doğrudan ilişkilidir. Bununla birlikte "Tehcir" ile sonuçlanan sürecin temel nedenleri, yani Ermeni komitelerinin Osmanlı Türklerine yönelik saldırıları biraz daha geriye gitmektedir. Bütün bu süreçte ise yabancı devletler tarafından destekli ve teşkilatlı olarak kurulan Ermeni komitelerinin büyük bir payı vardır. 1860'lı yıllarda kurulan Ermeni yardım derneklerinin, bir süre sonra Osmanlı Türklerine karşı terör faaliyetleri içerisine girecek komitelerin temel taşı oluşturdüğünü söylemek mümkündür. Devamında 1885'de Van'da "Armenekan", 1887'de Cenevre'de "Hınçak" ve 1889'da Tiflis'te kurulan "Taşnaksutyun", doğrudan terör faaliyetleri ile öne çıkan yapılanmalar olmuştur.¹

Kuruluş tarihlerinden çok kısa süre sonra eyleme başlayan "Hınçak" komitesi, 27 Temmuz 1890'da devletin başkenti İstanbul'da, Ermeni kilisesinde Osmanlı'ya karşı ciddi bir başkaldırı gerçekleştirmiştir.² Bu başkaldırı sadece bir başlangıç olmuş,

¹ Mesut Erşan, "Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Ermeni Tehciri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, 2018, s.3.

² Ramazan Erhan Güllü, "İstanbul'daki İlk Ermeni Terör Faaliyeti: 1890 Kumkapı Olayı", *Marmara Üniversitesi Türkler ve Ermeniler Projesi*.

Ermeni komitelerinin bu tür eylemleri hız kesmeden devam etmiştir. Bu eylemlerde de Avrupa'nın ilgisini çekmek her zaman ön planda tutulmuştur. Örneğin, 1894'de yaşanan Sason İsyanı, doğrudan büyük devletlerin bölgeye ilgisini çekme amacını taşımıştır. "Hınçak" Komitesi tarafından organize edilen bu isyan, bir şekilde bastırılmış olsa da Ermeniler tarafından çok sayıda Müslüman öldürülmüş, özellikle Muş ve Bitlis bölgesinde köylere baskınların yapılarak aşiretlere saldırılar düzenlenmiştir.³ 1895 yılında Ermeni komitacılarından "Agasi" tarafından organize edilen "Zeytun İsyanları" ise öncekilerinden daha kanlı olmuştur. Sadece 13 askerin şehit edildiği düşünülürse siviller açısından daha büyük bir kaybın olabileceği akıllara gelmektedir.⁴ Yine 1895 yılında gerçekleşen "Erzurum Olayları" sırasında asker ve sivillerden yaralı ve şehitlerin olduğu bilinmektedir.⁵

Ermeni isyanlarının şiddetlenerek devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, söz konusu "Ermeni Meselesi"nin ortaya çıkışında dış aktörlerin yerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, aslında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar böyle bir sorunun olmadığı görülmektedir. Önce "Ayastefanos" sonra da "Berlin" Antlaşmaları ile sonuçlanan bu savaş, Ermenileri bir anda dünya kamuoyu önüne getirmiştir. Büyük devletler için ise "Ermeni Meselesi", Osmanlı iç işlerine müdahalede kullanılacak bir argümana dönüşmüştür. Ayastefanos Antlaşması'nın 16. maddesinde ve Berlin Antlaşması'nın 61. Maddesinde; Osmanlı Devleti, Ermenilere yönelik ıslahat yapmaya zorlanmış, sanki zarar görenler sadece Ermenilerden ibaretmiş gibi Türklerin katledilmesine hiç temas edilmemiştir.⁶

1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sonrasında imzalanan iki antlaşma ile bir "Ermeni Meselesi" ortaya çıkartılmıştır. Bir zamanlar Osmanlı Devleti içerisinde huzur içinde yaşayan Ermeniler, artık hem büyük devletlerin kışkırtmaları hem de kendi içlerindeki komita çalışmaları neticesinde bağımsızlık söylemlerinde bulunmaya başlamış, bu yolda da terör faaliyetlerinden geri kalmamış, hatta Sultan II. Abdülhamid'e suikast girişiminde dahi bulunmuştur. 1904 yılının Ocak ayında Sofya'da yapılan "Taşnak" kongresinde alınan suikast kararı doğrultusunda 21 Temmuz 1905'te Sultan Abdülhamid'in Cuma namazı çıkışında saatli bomba patlatılması kararlaştırılmıştır. Bir arabaya bağlanan bomba, Cuma selamlığı çıkışına getirilmişse de Sultan'ın namaz sonrasında Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi ile alışılmışın dışında uzun süre konuşması, bir felaketi önlemiştir.⁷

³ İsmail Görge, "Uluslararası Boyutlarıyla Sason Ermeni İsyanları", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 46, 2020, s. 506-507.

⁴ Yahya Bağceci, "1895 Zeytun Ermeni İsyanı", *Turkish Studies*, Cilt 3, Sayı 2, 2008, s.126, 144.

⁵ Mevlüt Yüksel, "Erzurum, Bitlis ve Mamûretülaziz Vilâyetlerindeki Ermeni İsyanları (1890-1905)", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 43, 2012, s. 171.

⁶ Nurettin Birol, "1890-1900 Ermeni Ayaklanmalarının Erzincan'a Yansımaları ve İlk Ermeni İsyanları", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı X-1, 2017, s.22, 23.

⁷ İhsan Burak Birecikli ve Fahri Maden, "Yıldız Suikasti: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamid'e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 67-68-69, 2007, s.403-407.

Birinci Cihan Harbi dönemine gelindiği vakit, Ermeni çetelerinin Osmanlı Devleti aleyhindeki çalışmalarında herhangi bir azalma olmamış; hatta savaşın getirdiği kargaşa ortamı içerisinde eylemlerinde büyük bir artış yaşanmıştır. Rusya ile savaşa girilen Kafkasya/Doğu Cephesinde, Ermeni komitacıların Osmanlı Devleti aleyhinde Rus orduları saflarına katıldıkları görülmüştür. Öyle ki, Milletler Cemiyeti'nin 1929 tarihli bir raporuna göre, Osmanlı'dan Rus ordusuna katılarak hayatını kaybeden Ermenilerin sayısı 200 bin olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Ermeniler, seferberlik ilanından kaçmışlar, orduya katılanlar ise cephane ve silah çalarak komitacılara katılmaya devam etmiştir. Bunun yanında silah ve cephane üretimi için imalathaneler kurmuşlar, masun sivillere, güvenlik güçlerine, savunmasız köylere saldırarak tam bir vahşet gösterisi sergilemiştir. Van'da ise sevk ve iskân (tehcir) kararının hemen öncesinde Amerikan Board Misyonerlerinin de destekleri ile büyük bir isyan başlatmıştır. Bu isyan, binlerce Müslüman kanının dökülmesinin yanı sıra bölgenin Rusya tarafından işgali ve Van'da bir Ermeni idaresinin kurulması ile sonuçlanmıştır.⁸ ABD'de çıkan 25 Haziran 1914 tarihli "Hayastan" gazetesinde yazılanlar ise bu anlamda oldukça dikkat çekicidir ve Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Ermeniler hakkında şu bilgiler verilmektedir:

*"Bu dakikada Rus bayrağı altında 80.000 Ermeni askeri, Avusturya ve Alman cephesinde ise 40.000 Ermeni askeri Türklere karşı savaşıyor. Dünyanın her tarafından gelen binlerce Ermeni gönüllüleri müttefiklerin galibiyeti için Türkiye-İran sınırında kanlarını akıtıyorlar. Bunlar vatanın stratejik önemli pozisyonlarını, Rus ordusunda hizmet etmekle savunuyorlar. Ermeni müttefiklerinin çıkarlarına uygun olan bu pozisyon zafer kazandıktan sonra değerlendirilecek ve Ermeni meselesinin çözümü milletin emellerine uygun gündeme getirilecek."*⁹

Sevk ve İskân (Tehcir) Kararı

Bütün bu yaşananlar ve daha fazlası, bölgedeki Ermenilerin tehcir edilmesine neden olmuştur. Osmanlı idaresi özellikle sivil vatandaşları korumak ve cephe gerisini güvende tutmak amacıyla bu kararı çıkartmıştır. İlk olarak 24 Nisan 1915 tarihinde alınan bir kararla Ermeni komitacıların evraklarına el konulmuş, merkezleri kapatılmış ve İstanbul'da da 2345 önde gelen Ermeni komitacı tutuklanmıştır.¹⁰ Enver Paşa ise dönemin İçişleri Bakanı Talat Paşa'ya gönderdiği telgrafta Ermenilerin yaptıkları karşısındaki endişesini şu cümlelerle belirtmiştir:

⁸ Mesut Erşan, "Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Ermeni Tehciri", s.4.; Mevlüt Yüksel, "Amerikan Board Misyonerlerinden Elizabeth Freeman Barrows Ussher'in Mektuplarında 1915 Van Ermeni İsyanı ve Osmanlı Kayıtları, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 67, 2020, s. 567-568.; Ömer L. Taşcıoğlu, "Birinci Dünya Harbindeki Türk ve Ermeni Kayıpları", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2017, s. 5.

⁹ Marziye Memmedli ve Samire Memmedli, "Doğu Anadolu'daki Ermeni Faaliyetleri (1914-1918)", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Sayı 2 (1), 2018, s. 351.

¹⁰ Hacer Çelik, "Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 16, 2008, s. 145.

“Van gölü etrafında ve Van valiliğince bilinen belirli yerlerdeki Ermeniler, isyanlarını sürdürmek için daima toplu ve hazır haldedirler. Toplu halde bulunan Ermenilerin buralardan çıkarılarak isyan yuvalarının dağıtılması düşüncesindeyim. III. Ordu Komutanlığı’nın verdiği bilgiye göre Ruslar 20 Nisan 1915 tarihinde kendi sınırları içindeki Müslümanları sefil ve perişan bir halde sınırlarımızdan içeriye sokmuşlardır. Hem buna karşılık olmak ve hem yukarıda bahsettiğim amacı sağlamak için ya bu Ermenileri aileleriyle birlikte Rus sınırı içine göndermek veyahut bu Ermeni ailelerini Anadolu içinde çeşitli yerlere dağıtmak gereklidir. Bu iki şekilden uygun olanının seçilmesiyle tatbikini rica ederim. Bir mahsuru yoksa isyancıların ailelerini ve isyan bölgesi halkını sınırlarımız dışına göndermeyi ve onların yerine dışarıdan gelen Müslüman halkın yerleştirilmesini tercih ederim”¹¹

Enver Paşa’nın bu telgrafından çok geçmeden yine kendisi tarafından 2 Mayıs tarihli bir telgraf ile Van ve çevresinde çıkan Ermeni ayaklanmaları sebebiyle bölgenin boşaltılması Talat Paşa’dan istenmiştir. Bunun ardında 26 Mayıs tarihli tezkire Talat Paşa tarafından Meclis-i Vikala’ya sunulmuş ve 29 Mayıs’ta Meclis kararı ile isyanların yaşandığı bölgelerden Ermenilerin başka yerlere taşınması uygun görülmüştür.¹² Böylece “Erzurum, Van Bitlis, Halep vilayetinin merkez kazası hariç Belen, Cisir-i Şuğur, Antakya köy ve kasabaları, merkez hariç bütün Maraş sancağı, merkezleri hariç olmak üzere Adana, Mersin, Kozan ve Cebel-i Bereket sancakları” sevk ve iskâna tabi tutulmuştur.¹³ Mayıs 1915’te başlayan sevk ve iskân uygulaması, 1916 Şubat ortasında tamamlanmıştır. Bu zaman dilimi içerisinde Osmanlı Devleti, güvenlikten iase teminine, sağlıktan ulaşım kadar pek çok alanda önlem almış ve savaş zamanı da olsa Ermenilerin sorunsuz bir şekilde nakledilmeleri için gayret göstermiştir.¹⁴

Ermenilerin Asılsız “Soykırım” İddiaları

Bugün, uluslararası arenada mağdur rolü ile gündemde kalmaya çalışan Ermenistan, yukarıda bahsi geçen “Tehcir” uygulamasını Ermenilere yapılmış bir soykırım olarak kabul etmekte ve dünyada da bunun propagandasını yapmaktadır. Artık tamamen bir siyasi söylem olan bu yaklaşım, bir asır önce yaşanan tarihten oldukça uzaktır. Zira Osmanlı Devleti tarafından tehcir sırasında alınan önlemler, Ermenilerin can ve mal güvenliğinin sağlanmasına yönelik hassas davranışlar, tehcir sırasında görevlerinde suiistimal davranışlar sergiledikleri tespit edilen yönetici ve askerlerin cezalandırılması gibi uygulamalar, soykırım kelimesi ile yan yana gelecek türden değildir. Diğer yandan savaş zamanında Ermeni terör mensuplarının ve komitelerinin Osmanlı Devleti’ne karşı cephede ve cephe gerisinde yaptıkları faaliyetler düşünülürse, tehcir kararının

¹¹ Ahmet Altıntaş, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Tehcir Kararı Alması ve Uygulaması”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt VII, Sayı 1, 2005, s. 85.

¹² Hacer Çelik, “Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu”, s. 145-146.

¹³ A.g.m., s. 146.

¹⁴ Mustafa Yahya Metintaş, “Ermeni Tehciri Sırasında Sağlık Sorunlarına Karşı Alınan Tedbirler”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, 2019, s. 38.

etnik ya da dinî bir gurubun kimliği yüzünden verilmediği ve böylelikle soykırım iddialarının hukuken de asılsız olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde 1948 tarihli “Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme” ve bu yöndeki içtihatlar da 1915’te yaşananların bir soykırım olarak değerlendirilemeyeceğini açıkça göstermektedir.¹⁵

Peki rakamlar neler söylemektedir? Sözde soykırım iddiasında bulunanlara göre tehcir sırasında 1,5 milyon Ermeni hayatını kaybetmiştir. Bu rakam gerçekte ilgisiz olmayacak kadar abartılı olmakla birlikte, yerli ve yabancı raporlarla da uyusmamaktadır. Paris Barış Konferansı’nda Ermeni Delegasyonu’nu temsil eden Bogos Nubar Paşa, Konferansta yaptığı bir konuşmasında, tehcir edilen Ermeni sayısının 600-700 bin civarında olduğunu belirtmiştir. Yine ona göre 250 bin kadar Ermeni kendi istekleri ile Rusya’ya geçerken 40 bin kadarı da İran’a ilerlemiştir. Yakın Doğu Komitesi’nin verdiği bilgilere göre de 350 bin kadar Ermeni, Kafkasya’ya göç etmiştir. Talat Paşa’nın evrakları üzerinden yapılan bir çalışma da ise tehciire tabi tutulan Ermenilerin sayısı 924.158 olarak verilmiştir. Yine Yakın Doğu Komitesi’nin rakamlarına göre 817.873 kişi tehciire tabi tutulmuştur. Görüldüğü üzere Ermenilerin, bir buçuk milyon Ermeni’nin soykırıma uğradığı gibi asılsız iddiaların bir dayanağı yoktur.

Diğer taraftan dönemin Ermeni nüfusunun da 1,4-1,7 milyon arasında olduğu ifade edilmektedir. Yine 1914 tarihli Dahiliye Nezâreti nüfus kayıtlarına göre, Doğu Anadolu bölgesinde 1,2 milyon civarında Ermeni nüfusunun bulunduğu saptanmıştır. Cemiyet-i Akvam kayıtlarına göre de 400 bin Ermeni çoktan Ermenistan’a geçmiştir. Bunun yanında 100 bine yakın Ermeni’nin Müslüman olarak tehciirden muaf tutulduğu, 10 bin kadarının Amerika’ya, 50 bin kadarının Yunanistan’a ve 40 bin kadarının da Fransa’ya göç ettiği bilinmektedir. Bütün bunlar bir araya getirildiğinde bir önceki rakamlardan daha az bir Ermeni nüfusunun tehciire tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Buna göre 500 binden biraz fazla Ermeni tehcir edilmiştir.

Tehcir sırasında yaşanan salgın hastalıklar, eşkıya baskınları ve başka nedenlerden dolayı toplamda 56.610 Ermeni kaybının olduğunu Osmanlı Belgeleri kayıt altına almıştır. Özellikle tifo ve dizanteriden binlercesi ölürken, yapılan eşkıya baskınlarında Ermenilerden önce onların güvenliklerinden sorumlu Osmanlı askerleri hayatını kaybetmiştir.¹⁶ Bütün bunlar bir araya getirildiğinde sözde soykırım iddialarının ne kadar asılsız olduğu ortaya çıkmaktadır. Rakamların ve arşiv belgelerinin ortaya koyduğu gerçekler çarpıtılmak suretiyle ortaya atılan soykırım iddiaları, siyasî bir araç olarak kullanılmak amacıyla Ermenistan yetkilileri tarafından sürekli bir şekilde dile getirilmektedir.

¹⁵ Emre Özsoy, “Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları Üzerine Bir Değerlendirme”, TASAV, 18.02.2020,

¹⁶ Kemal Çiçek, “Osmanlı Ermenilerinin 1915’deki Tehciri: Bir Değerlendirme”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 6, 2010, s. 8-9.; Ömer Lütfi Taşcıoğlu, “Birinci Dünya Harbindeki Türk ve Ermeni Kayıpları”, s. 4-8.

Bu iddialar karşısında Türkiye'nin son yıllarda göstermiş olduğu yaklaşıma da kısaca bakmak yerinde olacaktır. Bilindiği gibi Ermenilerin sözde soykırımı kabul ettirme çalışmaları 1970'lerden itibaren başlamış ve ilerleyen yıllarda bu yöndeki faaliyetleri giderek artmıştır. Özellikle Ermeni nüfusunun yoğun olduğu ve diaspora faaliyetlerinin sıklıkla yapıldığı ABD eyaletlerinde ve Avrupa ülkelerinde sözde soykırım propagandalarının yapıldığı görülmektedir. Bu ülkelerde 1915 olayları ile ilişkili olarak Türkiye Cumhuriyeti suçlanmakta ve bununla da kalınmayıp düşmanlık ve kin gütme algısı yaratılmaktadır. Yine 1980'li yıllara doğru ASALA ve diğer terör örgütleri ile Ermeni teröristlerin dünyanın farklı yerlerindeki Türk diplomatlarını hedef aldıkları da unutulmamalıdır.¹⁷

Gerçeklerle uzaktan yakından ilgisi olmayan sözde soykırım iddiaları karşısında Türkiye Cumhuriyeti'nin göstermiş olduğu iyi niyet ve yapıcı üslup ortadadır. Nitekim 2005 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'ın bu konuda hem dünya kamuoyuna hem de Ermeni yetkililerine göndermiş olduğu mesaj oldukça açıktır. O zamanki beyanında Başbakan Erdoğan: *"İddia sahipleri iddialarında samimiyseler, bizim gibi onlar da arşivlerini açsınlar. Bilim adamları ve tarihçilerden oluşacak heyetler burada çalışma yapsınlar. Bu çalışmaları gördükten sonra atılacak adım neyse, bu adımı atmaya Türkiye olarak hazırız"* ifadelerine yer vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konudaki açıklamaları hiçbir zaman değişmemiş; Ermenistan'ın meseleyi siyasallaştırması yerine bir asır önceki yaşananların tarihçilerin meşguliyet alanına girdiğini belirterek olması gereken tavrı sergilemiştir. Fakat bekleneneği üzere, bu tür açıklamalar Ermenistan tarafından kabul görmemiş, meselenin tarihçilerin ve uzmanların uhdesine bırakılması teklifleri karşısında Ermenistan alışlagelmiş tavrını değiştirme cesareti sergileyememiştir. Zira hem bölgesel hem de küresel anlamda bir etkinliği olmayan, nüfus ve diğer yönlerden geride kalmış, diaspora faaliyetleri ve destekleri ile ayakta kalmaya çalışan bir ülke için "1915 olayları", gündemde kalmanın yollarından biri haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin asılsız iddialar karşısındaki tavrı dün olduğu gibi bugün de nettir ve değişmeyecektir. Türk milleti binlerce yıllık tarihinde hiçbir etnik ve dinî gruba yok edici bir yaklaşım içerisinde bulunmamıştır. Dolayısıyla daha önce birçok parlamentonun düştüğü hatayı tekrarlayarak Suriye Parlamentosu ve ABD Temsilciler Meclisi'nin 2019-2020 yılları içerisinde aldıkları 1915 olaylarını soykırım olarak kabul etme kararlarının da hiç bir değeri yoktur. Üstelik kendi halkına karşı kimyasal silah kullanan Suriye yönetiminin bu kararı oldukça gülünç olmakla birlikte Türkiye ve Türk düşmanlığının da bir göstergesidir. Suriye yönetimi bu kararı almadan önce neden Türkiye'ye milyonlarca Suriye vatandaşının göç etmek zorunda kaldığının cevabını vermelidir. Diğer yandan ABD Temsilciler Meclisi'nin aldığı karar

¹⁷ Recep Cengiz, "Ermeni Soykırımı İddiası: Ermeni Diasporasının Rolü ve Stratejisi", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Cilt 1, Sayı 26, 2015, s. 159.; A. Oğuz Çelikkol, "Ermeni "Soykırım" İddiaları, Amerikan Kongresi ve Türkiye", *Bilge Strateji*, Cilt 7, Sayı 13, 2015, s. 19,20.

da siyasî bir tavır olmanın ötesinde bir anlam taşımamaktadır. Türkiye-Rusya ilişkilerinde yakalanan başarı ABD'yi oldukça rahatsız etmiş ve F35 krizinin de etkisiyle Türkiye karşıtı tavır Ermeni kararıyla somutlaştırılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın *"Yeri geldiği zaman otururuz bütün heyetlerimizle beraber, kapatılması gerekiyorsa İncirlik'i de kapatırız, Kürecik'i de kapatırız"* açıklaması ise ABD Temsilciler Meclisi'nin aldığı karara yönelik önemli bir cevap ve Türkiye düşmanlığını bir iç politika malzemesi olarak kullanmanın ABD için bir fayda sağlamayacağına dair güçlü bir mesaj olmuştur.

Sonuç

24 Nisan 2021 tarihi yaklaşırken Ermeni diasporasının ve sözde soykırım iddiasını savunanların seslerinin biraz daha fazla çıkacağı beklenebilir. Bunun bir nedeni yakın zamanda Azerbaycan'ın haklı davasında ve zaferinde Türkiye Cumhuriyeti'nin vermiş olduğu güçlü destektir. Dağlık Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan topraklarına kavuşurken, bu süreç içerisinde hem bölgesel hem de uluslararası alanda Türkiye'den önemli destek görmüştür. Bununla da kalınmayıp askerî operasyonlarda kullanılan Türk İHA ve SİHA'ları Azerbaycan'ın en önemli silahları olmuştur. Zafer sonrasında Bakü sokaklarında iki ülke askerlerinin yaptığı geçit resmi ise yüz yıl öncesinde Nuri Paşa'nın Bakü'ye girişini hatırlatmakta ve iki kardeş ülkenin aynı kökten beslendiğini göstermektedir. Elbette bütün bu yaşananlar Ermenilerin sözde iddiaları üzerinde daha fazla durmalarına neden olacaktır.

Son olarak ifade edilmelidir ki, günümüze kadar pek çok ülkede Ermenilerin sözde iddiaları parlamentoların gündemine taşınmış, bu konu hakkında toplantılar yapılmış ve olmayan "soykırımı" tanıyan kararlar alınmıştır. Gündemde kalmak isteyen Ermenistan'ın sözde iddiaları, tarihten ve gerçekten uzak olarak siyasî bir söylem olmanın ötesine geçememiştir. Bu kararlar, uluslararası ilişkiler bağlamında Türkiye karşısında kullanılabilecek bir argüman olarak görülmektedir. Bununla birlikte bütün bu girişimlerin Türkiye Cumhuriyeti'nden aldığı bir şey olmadığı gibi ne gerçekler bu kararlar ile değişmekte ne de Türkiye'nin tezlerindeki haklılık payı azalmaktadır. Türkiye'nin başı dik, tezleri güçlü, kararlılığı sağlam ve bu konuda çalışmak isteyen tarihçilere arşivlerinin kapıları sonuna kadar açıktır.

Kaynakça

- A. Oğuz Çelikkol, "Ermeni "Soykırım" İddiaları, Amerikan Kongresi ve Türkiye", *Bilge Strateji*, Cilt 7, Sayı 13, 2015.
- Ahmet Altıntaş, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tehcir Kararı Alması ve Uygulaması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt VII, Sayı 1, 2005.
- Emre Özsoy, *"Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları Üzerine Bir Değerlendirme"*, TASAV, 18.02.2020.

- Hacer Çelik, "Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 16, 2008.
- İhsan Burak Birecikli ve Fahri Maden, "Yıldız Suikasti: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamid'e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 67-68-69, 2007.
- İsmail Görgen, "Uluslararası Boyutlarıyla Sason Ermeni İsyanları", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 46, 2020.
- Kemal Çiçek, "Osmanlı Ermenilerinin 1915'deki Tehciri: Bir Değerlendirme", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 6, 2010.
- Marziye Memmedli ve Samire Memmedli, "Doğu Anadolu'daki Ermeni Faaliyetleri (1914-1918)", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Sayı 2 (1), 2018.
- Mesut Erşan, "Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Ermeni Tehciri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, 2018.
- Mevlüt Yüksel, "Erzurum, Bitlis ve Mamûretülaziz Vilâyetlerindeki Ermeni İsyanları (1890-1905)", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 43, 2012.
- Mevlüt Yüksel, "Amerikan Board Misyonerlerinden Elizabeth Freeman Barrows Ussher'in Mektuplarında 1915 Van Ermeni İsyanı ve Osmanlı Kayıtları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 67, 2020.
- Mustafa Yahya Metintaş, "Ermeni Tehciri Sırasında Sağlık Sorunlarına Karşı Alınan Tedbirler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, 2019.
- Nurettin Birol, "1890-1900 Ermeni Ayaklanmalarının Erzincan'a Yansımaları ve İlk Ermeni İsyanları", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı X-1, 2017.
- Ömer Lütfi Taşcıoğlu, "Birinci Dünya Harbindeki Türk ve Ermeni Kayıpları", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2017.
- Ramazan Erhan Güllü, "İstanbul'daki İlk Ermeni Terör Faaliyeti: 1890 Kumkapı Olayı", *Marmara üniversitesi Türkler ve Ermeniler Projesi*.
- Recep Cengiz, "Ermeni Soykırımı İddiası: Ermeni Diasporasının Rolü ve Stratejisi", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Cilt 1, Sayı 26, 2015.
- Yahya Bağçeci, "1895 Zeytun Ermeni İsyanı", *Turkish Studies*, Cilt 3, Sayı 2, 2008.
- "Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Suriye Rejimi Parlamentosu'nun 1915 Olaylarına Dair Kabul Ettiği Karar Hakkındaki Soruya Cevabı", *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, 13.02.2020.
- "Erdoğan'dan soykırım kararına tepki: Tanımıyoruz", *Deutsche Welle*, 30.10.2019.
- "İncirlik Üssü: ABD ile gerilimin merkezindeki askeri hava üssü hakkında neler biliniyor?" *BBC Türkçe*, 06.01.2017.
- "TBMM'den ABD Senatosunun 'Ermeni kararı'na kınama", *Anadolu Ajansı*, 13.12.2019.